

ORGANISACE, PLÁNOVÁNÍ A PROVEDENÍ ARMÁDNÍHO PROTIÚDERU

Pplk. pěch. Luboš Novák

Úvod

Polní řád čs. branné moci v hlavě 10, čl. 450 praví, že „obrana je druh boje, v kterém vojska, využívající výhodných podmínek terénu, jeho ženíjního zesílení a mohutnosti soudobé palby, mohou udržet zaujatá postavení proti přesile nepřítele, způsobit mu značné ztráty a přivést nepřátelský útok k zhroucení“.

Aby tohoto cíle bylo dosaženo, je bezpodmínečně třeba splnit veškeré požadavky kladené na soudobou obranu, především však požadavek aktivity obrany.

Aktivnost obrany je základem plného úspěchu obránce. Jen aktivní plnění všeobecných úkolů obrany vede ke zničení živé síly a techniky nepřítele, maří jeho plány a podřívá jeho bojeschopnost. Aktivnost se musí projevovat vždycky a ve všem, nejenom při odrážení útoku nepřítele, ale i v době nepřátelských příprav k útoku. Aktivností jsou vojska stále vychovávána a připravována pro budoucí útok, jenž jediný může dát konečné rozhodnutí.

V čem se tedy bude projevovat aktivnost v obranné operaci armády?

Aktivnost v obranné operaci se bude projevovat především

- v intenzivní průzkumné činnosti,
- v neustálém působení palby všech druhů na živou sílu i materiál nepřítele,
- v tom, že vnucujeme nepříteli vlastní vůli vytvářením podmínek k vedení boje pro něho nevýhodných,
- v provádění manévru vojsky, manévru palbou a všemi prostředky, především protitankovými, a zátarasů.

Tím vším si během boje vytváříme co nejvýhodnější podmínky pro provedení protiúderu, což je nejvyšším a rozhodným projevem aktivity v obranné operaci.

1. Protiúder a jeho cíl

Protiúder je útočná činnost v obranné operaci armády nebo frontu, mající svým rozsahem operační význam.

Protiúder se provádí silami druhého sledu a zálohami velitele operačního uskupení. Proto rozeznáváme protiúder armády nebo frontu.

Při provádění se protiúder uskutečňuje jen na jednotlivých směrech, při čemž na ostatních částech fronty se pokračuje v obraně.

Abychom správně pochopili, co je cílem protiúderu, musíme si nejdříve uvědomit, jakého cíle chce dosáhnout obrana vůbec.

Cílem soudobé obrany je vyčerpat útočícího nepřítele, způsobit mu ztráty na lidech i materiálu, krátce přivést jeho útok k zhroucení a připravit tak výhodné podmínky pro přechod do protiofensivy.

Avšak k vytvoření výhodných podmínek pro přechod do protiofensivy nestačí jen útočícího nepřítele zastavit, nýbrž je třeba síly vklínivší se útočné skupiny rozdrtit a zničit tak, aby jich nepřítel nemohl opětně užít proti naší protiofensivě.

Z toho tedy vyplývá, že cílem protiúderu bude zpravidla úderem do boku a týlu vklínivšího se nepřítele obklíčit a zničit, obnovit původní obranu a tím umožnit úspěšné vedení protiofensivy.

Tohoto cíle však mnohdy nebude možno dosáhnout v rámci armádní operace, po-

něvadž nepřítel na hlavním směru útoku soustředí zpravidla značnou přesilu a armáda prostě svými prostředky nestačí na likvidaci celé útočící skupiny nepřítele. V tom případě bude třeba zásahu velitele frontu.

2. Všeobecné podmínky úspěšného provedení protiúderu

1. Výhodný poměr sil na směru protiúderu

Výhodného poměru sil na směru protiúderu dosáhneme soustředěním všech volných sil a prostředků, a to nejen z počtu druhého sledu a záloh armády, ale i vytažením sil a prostředků z pasivních úseků fronty.

Získat alespoň místní leteckou převahu je nezbytnou podmínkou úspěšného provedení protiúderu.

Z uvedených důvodů je výhodnější vést armádní protiúder jen na jednom směru. Při soustředěných protiúderech na dvou sbíhavých směrech dochází k tříštění sil. Současný protiúder na dvou sbíhavých směrech má ovšem i své velké výhody, avšak armáda zpravidla nebude mít dostatek sil plně dotovat protiúder na dvou směrech. V některých případech proto sladí velitel frontu protiúderu dvou sousedních armád za stejným cílem.

V rámci armády bude však někdy možné kombinovat armádní protiúder na jednom směru se současným sborovým protiútokem na sbíhavém směru. V tom případě může mít sborový protiútok (sousedního sboru) spíše ráz pomocný s účelem upoutat část sil nepřítele a aspoň z počátku desorientovat nepřítele o tom, na kterém směru jsou hlavní síly, které podnikají protiútok.

2. Vhodně volený okamžik k provedení armádního protiúderu

Všeobecně je možno říci, že nejvhodnějším okamžikem k provedení protiúderu armády je doba, kdy útočící nepřítel je vyčerpán, zasadil již své bližší operační zálohy (druhé armádní sledy), ještě však útočí a nepřesel dosud do obrany.

Požadavek, aby armádní protiúder byl proveden v okamžiku, kdy nepřítel ještě útočí a nepřesel dosud do obrany, je jasný. Při přechodu do obrany totiž nepřítel uspořádá svou sestavu, prohloubí ji, uspořádá palby a velení, čímž podmínky pro úspěšné provedení protiúderu značně ztíží.

Důležitým požadavkem je, aby nepřítel neměl v době zahájení protiúderu blízké operační zálohy. Tento požadavek je proto tak důležitý, že jinak hrozí nebezpečí, že jednotky provádějící protiúder budou napadeny na svém vnějším i vnitřním křídle, dostanou se do „kleští“ a v krajním případě mohou samy upadnout do obklíčení.

Nebude-li možno tento požadavek splnit a protiúder v určité konkrétní situaci bude nutno vést v době, kdy nepřítel má ještě blízké operační zálohy vně vlnu, bude bezpodmínečně třeba tyto zálohy znehybnět, a to především zásahem letectva a dalekonosného dělostřelectva.

Kdy dojde k splnění podmínek pro úspěšné vedení protiúderu, závisí především na úpornosti vlastních vojsk v obraně. Donutí-li vlastní vojska útočícího nepřítele, aby již pro průlom druhého pásma obrany musil nasadit své druhé armádní sledy a zálohy, může mít bránící se armáda dobré podmínky pro provedení protiúderu již mezi hlavním a druhým pásmem obrany. V tom případě bude někdy možno provést armádní protiúder již druhého dne boje.

Provedení armádního protiúderu za takové situace bude mít své velké výhody. Operační sestava armády v té době nebude pravděpodobně narušena, nepřátelský vln nebude ještě velkých rozměrů a přeskupení sil bude možno provést rychle a podle plánu.

Tu ovšem je třeba si uvědomit i nevýhody, především tu okolnost, že v té době nebude často plně vyjádřen hlavní úder a zámysl nepřítele, nepřátelská sestava bude ještě velmi hustá a nepřítel, který bude operovat na vnitřních liniích, bude překonávat jen malé vzdálenosti při manévru svými silami.

Udeří-li nepřítel velkými tankovými silami za soustředěné podpory letectva a podaří-li se mu prolomit hlavní i druhé pásmo obrany, aniž zasadí své druhé armádní sledy, a ty nasazuje až v operační hloubce k prolomení třetího pásma obrany, bude nutno organisovat a provést armádní protiúder až v operační hloubce. Protiúder vedený v takové situaci bude mít své obtíže. Především armáda bude nucena svým druhým sledem a zálohami bránit ohrožené třetí pásmo obrany, popřípadě i boky vlonu, a čerstvých sil k protiúderu se nebude dostávat; vlon nepřítele bude v té době značných rozměrů, často bude narušeno velení a přeskupení sil a prostředků k protiúderu bude ztíženo a vyžadá si značného času. Ovšem v té době bude mít svrchovaný zájem na výsledku boje také velitel frontu a často zasáhne svými silami, ať již tím, že veliteli armády podřídí nové síly nebo organisuje a provede sám protiúder silami frontu.

Nespornou výhodou však bude, že nepřítel bude již značně opotřebován, jeho jednotky budou rozptýleny na velkém prostoru a budou bojovat na širokých frontách a zámysl nepřítele bude pravděpodobně plně odhalen.

3. Vhodný směr protiúderu

Volba směru protiúderu má pro jeho úspěch mnohdy rozhodující význam. Vzhledem k tomu, že se protiúder provádí v době, kdy nepřítel ještě útočí, je zjevné, že jádro jeho sil bude v čele vlonu, zatím co na bocích budou síly daleko slabší. Z toho je jasné vidět, že nejúčinnější bude protiúder vedený do boku pronikajícího nepřítele a směřující k úpatí nepřátelského vlonu. Takový směr také dává nejlepší možnost obklíčit proniklého nepřítele a zničit ho. Čelně vedený protiúder bude tedy zpravidla daleko obtížnější a méně účinný a vyžadá si v každém případě daleko větších sil než protiúder vedený do boku.

Při volbě směru protiúderu bude třeba přihlížet i k terénu. Musí umožňovat dobrou součinnost druhů vojsk a poskytovat dobré podmínky pro nepřetržité pozorování a velení.

4. Překvapení

Překvapení nepřítele má v každé akci veliký význam, v protiúderu však má význam rozhodující.

Aby bylo dosaženo překvapení, je bezpodmínečně třeba, aby veškeré přípravy protiúderu byly stůj co stůj utajeny. Toho lze dosáhnout

- správným plánováním v přípravném období,
- včasným rozhodnutím velitele armády k provedení protiúderu,
- včasným vydáním potřebných rozkazů,
- provedením skrytých přesunů,
- konečně, bude-li třeba, klamáním nepřítele o prováděných přípravách na jiném úseku fronty.

Je třeba mít na paměti, že předčasné prozrazení příprav protiúderu umožní nepříteli učinit potřebná odvetná opatření a po případě zmařit protiúder již v samém zárodku.

5. Rychlost a rozhodnost provedení protiúderu

Na rozhodnost a rychlost provedení armádního protiúderu kromě morálně politické vyspělosti vojsk, velitelů a štábů bude mít velký vliv stupeň přípravy protiúderu během přípravného období a konečně i sestava vojsk v protiúderu. Sestava vojsk v protiúderu bude zpravidla charakterisována celkovou mělkostí.

3. Organisace a plánování armádního protiúderu

1. Protiúder armády plánuje velitel frontu podle všeobecného plánu jeho obrany. Ve smyslu pokynů velitele frontu organisuje pak protiúder armády velitel armády se svým štábem.

Protiúder armády se provádí vyššími jednotkami, které jsou v počtu armády. Bude to zpravidla armádní sbor druhého sledu armády podle možnosti zesílený.

Nedoporučuje se vést protiúder jednotkami narychlo organisovanými ze součástí patřících různým vyšším jednotkám, protože tato skutečnost bude mít nepříznivý vliv na velení, na rychlost provedení přeskupení, na organisaci součinnosti a na rychlé a úspěšné provedení protiúderu vůbec.

Zpravidla podporuje velitel frontu protiúder armády letectvem a někdy posiluje armádu i vyššími jednotkami ze své zálohy nebo z počtu sousedních armád.

V období organisace obrany nebude obvykle známo, kde, kdy a jakými silami nepřítel povede hlavní úder. Tato okolnost vynucuje plánovat protiúder na několika směrech podle možných variant útočícího nepřítele. Není však výhodné plánovat protiúder v příliš mnoha variantách. To ztěžuje organisaci protiúderu, jeho zabezpečení a hlavně ztěžuje to náležité prostudování a přípravu všech variant vojsky, která jsou určena k jejich provádění. Zpravidla bude protiúder plánován na dvou až třech důležitých směrech.

2. Příprava protiúderu

Každý prostor a směr naznačený pro protiúder třeba prozkoumat štábem armády i štábem armádního sboru a vyšších jednotek určených k jeho provedení. Na každém směru se stanoví a s ženijního hlediska vybuduje východiště protiúderu. Zpravidla to budou příčná postavení, která se volí a budují tak, aby mohla sloužit jako východiště protiúderu. Při vhodném průběhu fronty může být východištěm protiúderu i 2. obranné pásmo.

K soustředění vojsk do naznačeného prostoru a k jejich rozvinutí se předem připraví a udržují potřebné cesty. Prostor soustředění se předem vybuduje a připraví k zastřešení vojsk a materiálu.

Každou variantu nutno zabezpečit s hlediska přesunů, dělostřelecké, letecké, tankové i ženijní podpory, připravit protitankovou a protileteckou obranu, protichemickou ochranu a materiální zabezpečení protiúderu.

Pro každou variantu protiúderu se předem organisuje velení a spojení.

Součinnost druhů vojsk i vševojskových jednotek se řeší na mapách i v terénu.

Je důležité provádět nácvik jednotek a štábů určených k účasti při protiúderu. Velkou výhodou je nácvik provádět co možná v terénu předvídaném pro provedení protiúderu, aby tak i nejnížší velitelé byli seznámeni s terénem a s hlavními zásadami součinnosti.

Tato bojová příprava, prováděná během celého přípravného období, musí být cílevědomá, v souladu s konkrétními úkoly, časově i prostorově přesně plánovaná.

U armádního sboru bude nácvik vojsk prováděn zpravidla postupně po vyšších jednotkách tak, aby nebyly rušeny přípravy obrany a připravovaný protiúder nebyl předem prozrazen.

3. Sestava armádního sboru v protiúderu

Armádního protiúderu se kromě druhého sledu armády zpravidla účastní

- tanková a protitanková záloha velitele armády,
- armádní ženijní záloha a armádní pohyblivý oddíl zatarasovací,
- armádní dělostřelecká skupina,
- armádní protiletecká skupina,
- armádní chemická záloha (podle okolností),
- volné zálohy sborů (divisí) nebo některé jejich součásti, které nejsou vázány bojem ve svých úsecích,
- všechno dělostřelectvo sborů a divisí prvního sledu obrany, které může protiúder podporovat ze svých palebných postavení nebo které je možno vzhledem k situaci na ostatní frontě pro podporu protiúderu vytáhnout,
- některé součásti, které byly nuceny odejít ze svých rajonů obrany,
- součásti, jejichž postavením vede směr protiúderu,

- mimo to bude armádní protiúder podporován a chráněn frontovým letectvem a dělostřelectvem a může být zesílen i dodatečným přidělením vyšších jednotek a dalšími posilovými prostředky.

Sestava armádního sboru při protiúderu bude zásadně mělká. Druhé sledy zpravidla tvořeny nebudou. Zálohy budou vytvořeny jen v nejnútnejší míře, především k zabezpečení boků. Co největší počet sil a prostředků bude zpravidla v prvním sledu, aby úder byl mohutný a průběh protiúderu rychlý, nedávající nepříteli čas k přeskupení sil a k zásahu.

Takové uspořádání sestavy je odůvodněno dále tím, že

- cíl protiúderu zpravidla není hluboký,
- nutnost zachování vysokého tempa útoku nedává předpoklady pro zasazování velkých druhých sledů,
- bojová sestava nepřítele je v době zahájení protiúderu ještě v pohybu,
- sestava nepřítele rovněž nebude hluboká, poněvadž protiúder provádíme zpravidla v době, kdy nepřítel již zasadil druhé sledy armády a vyčerpal své zálohy.

Je třeba mít na paměti, že počáteční úspěch protiúderu zpravidla znamená úspěšné dosažení i konečného cíle protiúderu.

Největší péči však je třeba věnovat zabezpečení boků a křídel jednotek provádějících protiúder. Postupem do hloubky nepřátelské sestavy se současně obnažují boky a křídla skupiny podnikající protiúder a při špatné organisaci zabezpečení boků mohla by třebas celá tato skupina sama upadnout do obklíčení.

Boky a křídla skupiny provádějící protiúder je třeba zabezpečit především protitankově proti zásahu nepřátelských tankových jednotek.

Zabezpečení křídel a boků bude zpravidla svěřeno zálohám a těm divisím prvního sledu obrany, které se protiúderu účastní nebo se k němu postupně připojují. Tyto jednotky spolu s křídelními jednotkami hlavní skupiny provádějící protiúder postupným zaujímáním obrany v bocích pásma protiúderu zabezpečují protiúder a současně vytvářejí vnější a vnitřní kruh obklíčení nepřítele. Přitom je třeba klást důraz na zabezpečení toho boku, vně něhož jsou hlavní síly nepřítele.

Bude-li v druhém sledu armády armádní sbor o třech divisích, může být jeho sestava pro protiúder tato:

- Všechny divise vedle sebe v prvním sledu, z nichž zpravidla střední (mechanisovaná divise) povede hlavní úder; jejím úkolem bude dosáhnout co nejrychlejším tempem konečného terénního cíle protiúderu a vytvořit vnější kruh obklíčení v nejvzdálenější části vlonu; úkolem křídelních divisí bude především podporovat a zabezpečovat rychlý postup divise vedoucí hlavní úder a postupným zaujímáním obrany v bocích vytvářet vnější a vnitřní kruh obklíčení (nebude-li tento úkol na některém boku svěřen součastem připojujícím se k protiúderu).

V některých případech může být mechanisovaná divise zasazena i na vnějším křídle protiúderu.

Nevýhodou této sestavy, kdy mechanisovaná divise je zasazena na vnějším křídle protiúderné skupiny, je ta okolnost, že již od okamžiku prolomení fronty nepřítele bude muset sama vytvářet vnější kruh obklíčení a tím postupně bude pozbývat své úderné síly a rychlosti, po případě nebude mít na konec sil, aby pronikla do potřebné hloubky a vytvořila tak souvislý a úplný vnější kruh obklíčení.

Proto bude zasazení mechanisované divise na vnějším křídle skupiny podnikající protiúder vhodné jen tehdy, kdy vlon nepřítele bude úzký nebo protiúder bude prováděn jen dvěma divisemi. V tomto případě bude mechanisovaná divise zpravidla nasazována na vnějším křídle k rychlému vytvoření vnějšího kruhu obklíčení, zatím co pěší divise bude útočit na vnitřním křídle k obklíčení nepřítele vytvořením vnitřního kruhu obklíčení.

Konečně je možno říci, že jádro sil skupiny provádějící protiúder bude usměrněno k vytvoření vnějšího nebo vnitřního kruhu obklíčení podle konkrétní situace, především pak podle stupně ohrožení z vnějšku nebo od obklíčováných jednotek nepřítele.

- Všeobecná záloha velitele armádního sboru — tvoří se zpravidla ze součástí vystřídanych skupinou provádějící protiúder nebo z jiných součástí sborů (divisí) prvního sledu obrany, které byly přeskupením sil uvolněny a veliteli sboru vedoucího protiúder dány k dispozici. Výjimečně bude všeobecná záloha tvořena z některé z křídelních divisí skupiny provádějící protiúder, podle stupně ohrožení toho nebo onoho boku.
- Sborová dělostřelecká skupina, vytvořená především z posilového dělostřelectva.
- Tanková záloha — vytvoří se z části tankových organických nebo posilových prostředků. Nebývá silnější než prapor až pluk.
- Sborová protitanková záloha a sborový pohyblivý oddíl zatarasovací — je jedním z nejdůležitějších prostředků velitele armádního sboru k zabezpečení úspěšného provedení protiúderu. Jejich síla bude závislá na situaci a prostředcích, které bude mít velitel armádního sboru k dispozici. Zásadou však bude, aby byly co nejsilnější.

4. Podpora a zabezpečení protiúderu

Zabezpečení východiště

Východiště protiúderu musí být zabezpečeno tak, aby jednotky soustřeďující se pro protiúder nebyly předčasně vtaženy do boje. Východištěm protiúderu bývá zpravidla příčné postavení a jeho zabezpečení bývá nařízeno během vedení boje sboru prvního sledu armády. Někdy bývá obsazováno péčí velitele armády jednotkami a prostředky včas vytaženými z pasivních úseků fronty, po případě zesílenými částí armádních záloh. S hlediska utajení není výhodné svěřit zabezpečení východiště jednotkám druhého sledu armády, které budou protiúder provádět.

Dělostřelectvo

Již během boje je třeba postupně soustřeďovat v bocích vlonu velká uskupení dělostřelectva, jednak aby bylo zabráněno rozšíření vlonu do stran a pro podporu jednotek majících zabezpečit východiště protiúderu, jednak pro podporu pozdějšího protiúderu.

Pro podporu protiúderu je třeba soustředit maximum dělostřelectva, a to nejen armádního, ale i dělostřelectva sborů a divisí prvního sledu armády. Dělostřelectvo, které pro podporu obranného boje zůstane na místě, bude v okamžiku, kdy bude zahájen protiúder, rovněž plnit palebné úkoly ve prospěch protiúderu, jestliže mu to situace a dostřel umožní. Mimo to bude podporovat zpravidla armádní protiúder i velitel frontu částí svých prostředků.

Podle zkušeností z Veliké vlastenecké války je třeba k zabezpečení úspěchu protiúderu soustředit kolem 100 hlavních na 1 km fronty. V obraně dosahujeme zpravidla celkové hustoty 20 až 30 hlavních na 1 km fronty. Z toho vyplývá, že si soustředění potřebného množství dělostřelectva k zabezpečení protiúderu vyžádá velkého přeskupení. Tato skutečnost vyžaduje tedy pečlivou přípravu a plánování již v období přípravném.

Za protiúderu plní dělostřelectvo tyto hlavní úkoly:

- zajistí udržení východiště, hlavně proti útokům tanků nepřítele,
- provádí dělostřeleckou přípravu formou krátkého přepadu,
- podporuje hlavní síly jednotek provádějících protiúder,
- zajišťuje palbami křídla a boky jednotek provádějících protiúder,
- zabraňuje přísunu nepřátelských záloh,
- vede protibaterijní činnost,
- oslepuje nepřátelské pozorovatele,
- zabraňuje nepříteli probít se z obklíčení,
- ničí obklíčeného nepřítele,
- zabezpečuje nově organisovanou obranu.

Protitanková obrana bude plnit při protiúderu zásadně dva úkoly. Prvním jejím úkolem bude zabezpečit východiště. To bude provedeno především protitankovými zálohami a pohyblivými oddíly zatarasovacími divisi a sborů prvního sledu, v některých případech pak i armádními prostředky.

Druhým hlavním úkolem protitankové obrany bude zabezpečit jednotky provádějící protiúder během jeho provádění. Protitanková záloha pohyblivý oddíl zatarasovací armádního sboru, vedoucího protiúder, bude při tom provádět především zabezpečování boků v hloubce sestavy nepřítele, zatím co svou přímou protitankovou obranu budou provádět jednotky provádějící protiúder samy.

Protiletectká obrana je jednou z nejdůležitějších složek bojového zabezpečení protiúderu a bude plnit rovněž dva úkoly. Bude to především protiletectká obrana přesunů, prostoru soustředění a východiště, za druhé pak protiletectká obrana jednotek provádějících protiúder během boje.

Protiletectká obrana bude zabezpečena jednak péčí frontu stíhacím letectvem, jednak protiletadlovými prostředky armádního sboru podnikajícího protiúder a konečně částí armádní protiletadlové skupiny, která za tím účelem provede zpravidla předem plánovaná přeskupení některých baterií. Při protiletectké obraně prostoru soustředění a východiště je velmi důležité, aby palba z nových palebných postavení nebyla zahájena předčasně a aby tím nebyly prozrazeny přípravy protiúderu.

Zásadou bude, že baterie zahájí z nových palebných postavení palbu jen při masovém útoku nepřátelského letectva na prostor soustředění, kdy je již zřejmé, že prostor soustředění jednotek pro protiúder byl nepřítelem odhalen.

Pozemní protiletectká obrana musí být při protiúderu bezpodmínečně sladěna s činností vlastního letectva.

Tankové vojsko

Je žádoucí, aby k protiúderu bylo soustředěno co nejvíce tanků jako rozhodného prostředku pro mohutnost úderu a jeho spád (tempo). Mechanisovaná divise sboru podnikajícího protiúder bude útočit obvykle v prvním sledu. Tanková záloha armády se protiúderu zpravidla účastní jako tanky přímé podpory. Menší část tenků bude ponechána v záloze velitele sboru.

Části tanků může být v některých případech výjimečně použito i předem k zabezpečení východiště protiúderu.

Letectvo

Přesto, že v obraně pracuje letectvo centralisovaně na stupni frontu, musí být armádní protiúder podporován a chráněn letectvem. Získat alespoň místní leteckou převahu je nezbytnou podmínkou úspěšného provedení protiúderu.

Ochrana protiúderu stíhacím letectvem bude zpravidla provedena péčí velitele frontu podle požadavků velitele armády, letecká podpora pak bude uskutečněna přidělením určitého počtu vzletů bitevního, po případě i bombardovacího letectva.

Letectvo bude plnit za armádního protiúderu tyto hlavní úkoly:

- chránit jednotky provádějící protiúder,
- podporovat úder hlavními sil,
- izolovat bojiště od nepřátelských záloh,
- zabezpečovat křídla a bohy protiúderu,
- umlčovat nepřátelské baterie a ničit tanky,
- zabráňovat nepříteli probít se z obklíčení,
- ničit obklíčeného nepřítele,
- provádět průzkum.

Ženíjní vojsko

Úkoly ženíjního vojska budou při přípravě a provádění protiúderu velmi rozmanité a svrchované důležitosti. Především již při plánování zátarasů v obraně musí být vzaty v úvahu předvídané protiúder.

Ženíjní vojsko musí již v přípravném období připravit po stránce ženíjní (se zvláštním zřetelem na maskování) prostor soustředění jednotek pro protiúder, velitelská stanoviště a pozorovatelný, komunikace vedoucí do prostoru soustředění a ty udržovat ve sjízdném stavu v průběhu boje.

Účastní se přípravy východiště protiúderu a případného jeho dodatečného zabezpečení zřízením zátarasů.

Při zřizování nových zátarasů je třeba brát v úvahu možnost jejich rychlého odstranění před zahájením protiúderu.

Účastní se přímé podpory jednotek podnikajících protiúder, zvláště tanků, a zabezpečení jejich bojové sestavy především zřizováním zátarasů v jejich bocích.

Musí být dále připraveno zabezpečit po stránce ženíjní obnovenou obranu, po případě bránit nepřátelským jednotkám probít se z obklíčení, zejména tankům.

Chemické vojsko

Plní při protiúderu dosavadní úkoly protichemické ochrany a musí být připraveno zastřít dýmem soustřeďování jednotek pro protiúder, zabezpečit křídla položením dýmových clon, provést podle potřeby klamné dýmování a oslepovat nepřátelské pozorovatelný při provádění protiúderu.

Musí být dále připraveno postupně zabezpečovat stabilními plamenomety (byly-li přiděleny) boky armádního sboru podnikajícího protiúder a obnovenou obranu, zvláště na tankových směrech.

Materiální zabezpečení protiúderu

Na materiální zabezpečení armádního protiúderu musí být pamatováno již v přípravném období. Za tím účelem vytvoří zpravidla armádní týl pohyblivé zásoby střeliva a materiálu a připraví jejich manévry shodně s variantami protiúderu.

Není-li armádní protiúder prováděn na příliš odlehlelém směru, zůstávají týlové útvary až na malé výjimky (divisní obvažiště a p.), zpravidla na místě. Reorganisace týlových prostorů se pak zpravidla provede až po novém uspořádání obrany.

5. Velení a spojení za protiúderu musí být organisováno a zabezpečeno již v přípravném období. VS a VP velitele sboru podnikajícího protiúder a VP velitele armády musí být předem podle variant připraveny a zabezpečeny dobrým spojením.

Provedení armádního protiúderu řídí zpravidla sám velitel armády, kdežto přímé velení jednotkám podnikajícím protiúder provádí velitel armádního sboru.

Velitelské pozorovatelný velitele armády i velitele sboru bývají zpravidla zřizovány v terénu tankům nedostupném, a to v jednom prostoru, aby byl umožněn aspoň z počátku osobní styk obou velitelů.

Je důležité, aby byla po ruce dostatečná zásoba spojovacího materiálu a pojítek k přebudování sítě podle vývoje situace a k obnovení činnosti sítě přerušovaných nepřítelem.

4. Provedení armádního protiúderu

1. Vytvoření výhodných podmínek pro protiúder v průběhu boje

Úspěch útočné operace je závislý na rychlém průběhu útoku. Útok v soudobých podmínkách je třeba rozvíjet s rychlostí větší, než je rychlost, s kterou obránce manévruje svými druhými sledy a zálohami. To umožňuje útočníkovi rozbít obranu po částech.

Proto bude prvním úkolem obrany úporným bojem zpomalit tempo útoku nepřítele a tím získat nutný čas k provedení manévru a k shromáždění sil i materiálu.

Zpomalit a zastavit nepřátelský útok bude především úkolem sborů a divisí prvního sledu. V tomto údobí je možno ponechat velitelům divisí a sborů prvního sledu určitou iniciativu, nicméně štáb armády je povinen přísně sledovat vývoj bojové situace, aby nevhodná iniciativa podřízených velitelů nepřivedla armádu jako celek do nežádoucí situace s hlediska zámyslu velitele armády.

V té době musí být snahou velitele armády energicky vyrovnat počáteční nevýhodný poměr sil na směru hlavního úderu nepřitele. Musí to provést dříve, než se útočícímu nepříteli podaří přeměnit počáteční taktický úspěch v úspěch operačního dosahu.

K místům nepřátelského průlomu nutno nepřetržitě přitahovat síly a prostředky z pasivních částí obrany manévrem podél fronty a zasazovat je do boje tak, aby jejich umístění a sestava odpovídaly plánu chystaného protiúderu.

Manévr je třeba uskutečnit nejen rychle, ale i skrytě; jen náhlá, nečekaná akce může splnit své poslání. Přitom je třeba vzít v úvahu, že manévr z hloubky je lehčí a rychlejší než manévr podél fronty. Proto bude často účelnější použít především části armádních záloh a vytažením pasivních částí z fronty je nahradit.

Velitel armády si musí uvědomit, že vlom nepřitele bez rozšíření do stran neslibuje útočnickovi velký úspěch. Proto je žádoucí pevně udržet důležité prostory na bocích průlomu. V tom smyslu je třeba vydat rozkazy sborům a divisím prvního sledu; v těchto prostorech vytvořit mocná dělostřelecká uskupení a položit přehradné palby na bocích vytvořeného vlonu a na úpatí vlonu, aby bylo ztíženo rozšiřování vlonu do stran a zasazení druhých sledů a záloh nepřitele.

Uskupení dělostřelectva na bocích průlomu má velmi mnoho výhod. Předně dělostřelectvo, které je na bocích, není přímo ohroženo úderem hlavních nepřátelských sil a prostředků (hlavně letectva), které působí především ve prospěch průlomu samého a ne na křídlech. Dále dělostřelectvo stojící v bocích vlonu může působit bočními palbami a koenečně takové umístění je výhodné pro podporu předvídaného protiúderu.

Mimo udržení prostoru na bocích průlomu je nutno zároveň bránit nepříteli v jeho pronikání do hloubky obrany. Na směru nepřátelského úderu nutno současně prohloubit obranu a mít předem obsazena aspoň dvě pásma obrany. Obsadit druhé pásmo obrany je třeba ihned, jakmile se projeví hlavní úder nepřitele. Jinak hrozí nebezpečí, že toto pásmo bude překročeno útočníkem z chodu.

2. Rozhodnutí velitele armády pro protiúder

Jednou z hlavních podmínek úspěchu protiúderu je vhodná doba jeho provedení. Je velmi nevýhodné vést protiúder předčasně nebo se opozdit s jeho provedením.

Vést protiúder předčasně znamená vydat se v nebezpečí mocného úderu dosud nezasažených blízkých operačních záloh nepřitele do vnějšího boku skupiny podnikající protiúder. Vést protiúder v době, kdy již kostra obrany kolísá, neslibuje úspěch.

Proto musí velitel armády velmi pozorně sledovat průběh boje a na základě toho předvídat další vývoj situace, aby jeho rozhodnutí bylo včas možno provést a aby bylo účinné, zvláště pokud jde o protiúder armádním sborem, jehož příprava si vyžádá vždy delší doby.

Aby velitel armádního sboru stačil provést protiúder plánovaný mezi hlavním pásmem obrany a druhým pásmem obrany, musí se k němu velitel armády rozhodnout nejpozději v době, kdy probíhá boj o zadní postavení hlavního pásma obrany. Přitom ovšem velitel armády musí dobře ohodnotit situaci a předvídat, zda podmínky pro zahájení armádního protiúderu příštího dne nastanou.

Zhodnotí-li velitel armády situaci tak, že pro průlom druhého pásma obrany nepřítel své druhé armádní sledy ještě nezasadí, soustředí své úsilí na další vyčerpávání protivníka a bude soustřeďovat síly pro pozdější provedení protiúderu. V takovém případě dojde k rozhodnutí pro protiúder až v době boje o druhé pásmo obrany.

Z toho vyplývá, že hlavní zpravodajský zájem soustředí velitel armády z počátku pře-

devším na zjištění směru hlavního úderu nepřítele, během vedení boje pak na okamžik zasazení druhých armádních sledů nepřítele.

Je možno říci, že v žádném případě nebude možno provádět protiúder armádním sborem již prvního dne boje. Zpravidla bude třeba na přípravu armádního protiúderu v takovém rozsahu počítat nejméně s jednou nocí. To znamená, že rozhodnutí velitele armády pro protiúder příštího dne bude učiněno zpravidla během předcházejícího dne boje.

Předběžně vypracované varianty protiúderu v plánu boje, i když jsou stále doplňovány a pozměňovány podle vývoje situace, vyžadují vždy velmi četných změn a upřesňujících nařízení. Proto je třeba si uvědomit, že si i vlastní rozhodnutí velitele armády pro protiúder, vydání a dodání potřebných rozkazů zúčastněným jednotkám vyžadá určitého času. Z toho vyplývá, že rozhodnutí velitele armády pro protiúder bude musit být učiněno nejen včas, ale též rychle, třeba i bez zachování normálního postupu rozhodování (bez dlouhých, úplných informačních zpráv — obyčejně po krátkých informačních zprávách hlavních funkcionářů).

Jinak je možno říci, že rozhodnutí pro protiúder bude sestaveno podle týchž zásad jako pro normální útok.

3. Přeskupení sil a zaujetí východiště protiúderu armádním sborem

Jakmile pojme velitel armády rozhodnutí pro protiúder, provede se přeskupení sil a přesuny do prostoru soustředění podle předem vypracovaného plánu, upřesněného a doplněného dodatečnými rozkazy. Vzhledem k utajení budou veškeré pohyby zpravidla prováděny v noci při zachování nej přísnější pochodové kázně.

Je-li třeba některé přesuny provádět během dne, je bezpodmínečně nutno zajistit na tu dobu leteckou ochranu a v pozorovaných úsecích pohyb zastřít dýmováním nebo jiným vhodným opatřením.

Velitel armádního sboru určeného pro protiúder odjede (s užším štábem, po případě i s podřízenými veliteli) zpravidla ihned, jakmile dostane úkol a vydá doplňková nařízení, na novou velitelskou pozorovatelnu, zatím co přesuny a soustředění řídí z původního velitelského stanoviště náčelník štábu. Po příjezdu na novou velitelskou pozorovatelnu naváže velitel armádního sboru ihned styk s bojujícími jednotkami, přesvědčí se o zabezpečení východiště, přezkouší správnost svého rozhodnutí k provedení protiúderu a hlásí je nařízeným způsobem i se svými požadavky veliteli armády.

Rozkaz pro protiúder vydá velitel armádního sboru vždy ústně. Může to být někdy již k večeru prvního dne boje.

Organisaci součinnosti, byla-li změněna proti plánu, je třeba urychleně upravit, případně doplnit.

Jednotky v prostoru soustředění zpravidla dlouho nepobudou a přecházejí ihned k zaujetí útočné sestavy.

Pro utajení bývá zpravidla útočná sestava zaujímana za jednotkami bránícími východiště. Tyto jednotky (zpravidla součásti divisi I. sledu obrany) pak bývají vystřídávány až před samým útokem, po případě výjimečně i překračovány.

V některých případech se jednotky zabezpečující východiště podřizují veliteli sboru podnikajícího protiúder a po vystřídání (překročení) mohou být jeho všeobecnou zálohou.

Vzhledem k nutnosti přizpůsobit a dobudovat prostor soustředění a východiště protiúderu bývají zpravidla do prostoru soustředění odesílány nejprve ženijní jednotky s představiteli štábů jednotlivých divisi, popřípadě se zástupci jednotlivých součástí.

Při soustředování vojsk k protiúderu a při zaujímání východiště je výhodné využít v plné míře znalosti situace jednotek tam bojujících (průvodci a p.).

Zaujetí východiště a pohotovost k zahájení protiúderu hlásí velitel sboru veliteli armády.

Rozkaz k zahájení protiúderu dává zásadně velitel armády. Velitel sboru podnikajícího protiúder může však dobu zahájení protiúderu veliteli armády navrhnout.

4. Způsob boje, dosažení konečného cíle a obnovení obrany

Armádní protiúder se zahájí zpravidla se souhlasem velitele frontu po krátkém, mohutném dělostřeleckém a leteckém přepadu nepřesahujícím zpravidla 20 minut. Delší příprava by prozradila připravovaný protiúder a dala nepříteli možnost učinit odvetná opatření.

Způsob činnosti vojsk se neliší od normálního útočného boje. Avšak předběžná příprava vojsk a někdy i jejich nácvik, dokonalá znalost terénu a jeho lepší využití, menší hloubka úkolu, mělká sestava a mohutná podpora vojsk dovolí jednotkám provádějícím protiúder útočit rychlejším tempem, využít smělého manévru a překvapení nepřítele.

V hloubce sestavy nepřítele mívá protiúder ráz střetnutí a podle jeho zásad se i řídí. Při tom je třeba mít na paměti, že tvrdošíjně hledání rozhodnutí na původním směru hlavního úderu za změněné situace může znamenat nesplnění úkolu vůbec. Velitel armádního sboru musí velmi pozorně sledovat vývoj situace a během boje často učinit iniciativní rozhodnutí, která nejsou plně v souladu s původním plánem. Velitel sboru musí mít stále na zřeteli hlavní cíl protiúderu, to jest rozdrčení vklínivšího se nepřítele a obnovení obrany. To znamená, že podaří-li se veliteli sboru uzavřít proniklé nepřátelské síly zmocněním se jiných cílů, než bylo původně stanoveno, že svůj úkol v zásadě splnil, i když třeba neobnovil původní obranu v plném rozsahu.

Jakmile armádní sbor provádějící protiúder dosáhne konečného cíle protiúderu, bude jeho sestava rozdělena na dvě fronty. Jednotky sboru budou bojovat na vnitřním a vnějším kruhu obklíčení. To bude situace pro velitele sboru velmi obtížná jak po stránce taktické, tak i po stránce materiálního zabezpečení. Proto v tomto okamžiku nejpozději bude třeba zásahu velitele armády, aby provedl reorganizační velení, vydal příslušné rozkazy pro okamžité ničení obklíčeného nepřítele a pro nové uspořádání obrany. Při tom je třeba co nejdříve vystřídat v obraně mechanisovanou divisi.

Ničení obklíčeného nepřítele bude prováděno podle platných zásad a účastní se ho všechny jednotky, které jsou s obklíčenou skupinou nepřítele v dotyku.

Úspěšný protiúder armády může být rozvinut prostředky frontu v protiofensivu. V tom případě nabývá takový úder vyššího významu a stává se formou přechodu z obrany do útoku.

Názorným příkladem velkorysé, aktivně vedené obranné operace, v níž úspěšně provedené protiúderu umožnily přechod v mohutnou protiofensivu, je bitva pod Kurskem.

Jak známo, bitva pod Kurskem měla dvě charakteristická období: první období (5.—12. 7. 1943) je vyloženo obrannou operací, druhé období (12. 7.—23. 8. 1943) je poučným příkladem přechodu do protiofensivy, která skončila úplným rozdrčením orelského a bělgorodsko-charkovského uskupení nepřítele.

Záměrem hitlerovských fašistů tehdy bylo ofensivou na směr orelsko-kurském a bělgorodsko-kurském likvidovat „kurský výběžek“, zničit sovětské síly tam zasazené a otevřít si znovu cestu na Moskvu. Tato operace měla být „odvetou za Stalingrad“ a Němci pro ni soustředili 20 tankových a motorisovaných divisí, 18 pěších divisí a velké množství letectva, dělostřelectva i jiných posilových prostředků.

Tento záměr německých fašistů byl včas sovětským vrchním velením odhalen a generálissimus Stalin osobně vypracoval plán obrany, jehož cílem ovšem nebylo jen udržet „kurský výběžek“, nýbrž přechodem v mohutnou protiofensivu zničit hlavní síly nepřítele a definitivně zlikvidovat veškeré možnosti opětovných útočných akcí hitlerovských fašistů na sovětsko-německé frontě.

Není možno v tomto stručném pojednání podrobně rozebírat bitvu v Kurska. Připomínám alespoň zářivý příklad aktivního vedení obrany gardovými pěšími jednotkami generála Čystakova a tankovými jednotkami generála Katukova, která bránily směr Bělgorod—Obojan—Kursk ve dnech 7.—9. července 1943.

Sovětské tanky a pěchota, bojující v těsné součinnosti s pohyblivými protitankovými zálohami a bitevním letectvem za podpory dělostřelectva a ostatních druhů vojsk, dokonale

sladily úpornou obranu s aktivními zásahy na těch směrech, na nichž se hitlerovským divi-
sím podařilo vklínit se do hloubky obrany. Výsledkem takto vedené obrany bylo, že na
obojanském směru byl nepřítel po vyčerpání operačních záloh konečně zadržen a ztratil
jen na směru silnice Bělgorod—Obojan v prvních dvou dnech boje více než 10 000 mužů,
několik set tanků a na 200 letounů.

Tím byl získán čas k přeskupení a soustředění sil, takže již 8. července mohl být pro-
veden první, mohutný protiúder části tankových vojsk generála Katukova do pravého boku
hlavního útočného uskupení hitlerovců, které útočilo na Obojan.

K zastavení tohoto protiúderu musel nepřítel použít části sil, které útočily na hlavním
směru, a tím jej oslabit. Úspěch tohoto protiúderu byl pak velitelem voroněžské fronty
rozvinut v mohutnou protiofensivu (gen. Žadov a gen. tank. vojsk Rotmistrov).

Je možno říci, že vývoj forem obrany dosáhl v bitvě u Kurska svého vrcholu rozvoje.
Ukázalo se, že jedině hluboce učeněná, úporná a současně aktivní obrana může vytvořit
podmínky pro přechod do všeobecné protiofensivy.

Závěr

Závěrem je možno říci, že na úspěšné provedení protiúderu má rozhodující vliv pře-
devším úporná obrana vojsk a umění velitele armády správně hodnotit situaci a předvídat
další vývoj, umění během obranného boje vytvářet podmínky pro protiúder a umění včas,
rychle a správně se rozhodovat.

Dále je třeba zdůraznit, že k protiúderu je třeba soustředit maximum sil a prostředků,
zajistit výhodný poměr sil na směru protiúderu, získat třeba jen místní a dočasnou letec-
kou převahu, protiúder vést do boku a týlu vklínivšího se nepřítele, utajit přípravy k proti-
úderu, volit vhodný okamžik zahájení a protiúder vést energicky a s překvapením pro ne-
přítele.

Podle zkušeností z Veliké vlastenecké války bude provádění protiúderů pravidlem ve
většině obranných operací. Proto je nezbytně nutné, aby studii útočných akcí v rámci
obrány byla věnována největší pozornost všech velitelů a štábů. Samo sebou se však rozu-
mí, že podmínky pro provedení protiúderu budou vždy jiné, a proto není možno dát
přesný návod k provedení každého protiúderu. Mou snahou bylo nastínit jen hlavní
zásady platné pro provádění protiúderu, získané slavnou Sovětskou armádou v boji
s fašistickými uchvatiteli.

Prameny: Div. gen. Jaroslav Ťokan: Obranná operace armády

Poznámky absolventů Voroněžské akademie v Moskvě

Vlastní zkušenosti ze sovětsko-německé fronty

Poznámka redakce:

Studie plk. L. Nováka o armádním protiúderu obsahuje četné cenné poznatky. Některé ze studovaných
otázek by se však měly stát podkladem další diskuse. Týká se to především otázky volby doby a místa pro-
vedení armádního protiúderu, výhod a nevýhod provedení protiúderu mezi hlavním a druhým pásmem
obrány, z druhého pásma obrany a nebo až v operační hloubce obrany armády, otázky sestavy AS provádějí-
cího protiúder, zejména pokud se týče MD. Je pravděpodobné, že budou mít někteří důstojníci a generálové
na uvedené otázky jiný názor nežli má autor článku. Redakce Vojenské mysli vyzývá tyto důstojníky a gene-
rály, aby své odlišné hledisko s příslušným odůvodněním vyjádřili v krátkém diskusním příspěvku, který bude
otištěn v některém z příštích čísel časopisu. Taková diskuse je obvyklým zjevem v sovětských odborných časo-
pisech a velmi přispívá k vyjasnění studovaných otázek. Řídíme se i v tom sovětským příkladem.